

Josef Pekař

(12. 4. 1880 – 23. 1. 1937)

Mládí a studium

Josef Pekař se narodil 12. 4. 1880 v Malém Rohozci do rodiny sedláka. Se svojí rodinou se přestěhoval na statek do Daliměřic. V roce 1880 začal navštěvovat gymnázium v Mladé Boleslavi, které dnes nese jeho jméno, studium zde ukončil v roce 1888. Už v době, kdy chodil na gymnázium, se rozhodl dále studovat historii. Nastoupil na Univerzitu Karlovu, kde studoval obory historie a zeměpis. Zájem o historii v něm vždy převládal, což dokazuje v roce 1890 publikováním studie s názvem „Hrubá Skála“ vydané v Masarykově Atheneu. V tomto článku dokázal, že název Hrubá Skála (novodobý název pro hrad, nazývaný až do konce 17. stol. pouze „Skály“) se objevuje až v 17. stol., čímž dokázal, že je Rukopis královédvorský padělek.

Během studia ho nejvíce ovlivnili dva učitelé a to Jaroslav Goll a Antonín Rezek. Větší vliv na něj měl ale Jaroslav Goll, což dokazuje už vydání studie „Hrubá Skála“, ve které navazuje na Gollův Historický rozbor básní Rukopisu královédvorského. Postupně se mezi Gollem a Pekařem vytvořil velmi pevný vztah. Pekař jím byl uchvácen, stejně jako mnoho jiných studentů. Byl vlastně jediným profesorem, který se začínajících studentů ujímal, dokázal zaujmout, porovnával jevy z dějin domácích s obdobami těchto jevů v cizině. Na Gollovo doporučení získal také tolik potřebné stipendium a na radu Golla odjel v roce 1894 studovat do německého Erlangenu a později i do Berlína. Z tohoto pobytu posílal Gollovi dopisy a v některých se na něj obrací jako na otce. Dokonce ho žádá o půjčku, než mu dojde stipendium. Pekařova důvěra v Gollovu podporu je opravdu absolutní.

Na druhé straně je tu jeho vztah k Antonínu Rezkovi. Rezek byl typem staršího badatele. Věřil, že historie jako věda má být ve stálém kontaktu se současným politickým životem, což poté praktikoval i Pekař ve své výuce. Byl to právě Rezek, který dal Pekařovi podnět k napsání knihy Dějiny valdštejnského spiknutí.

Rozhodně ale oba dva viděli v Pekařovi velký talent a nadějného historika, proto se mu snažili se vším pomoci.

Kariéra

V roce 1892 dosáhl absolutoria. Jeho disertační práce nesla název Kandidatura Přemysla Otakara II. na německý trůn a je považována za první závažný projev skupiny historiků, již označujeme jako Gollovu školu. V roce 1893 se stal redaktorem Ottova slovníku naučného, ale protože potřeboval jistější hmotné zabezpečení, přijal místo zastupujícího učitele na gymnáziu v Mladé Boleslavi, kde sám studoval. V roce 1895 začal učit na gymnáziu v Praze. Roku 1896 si podal žádost o místo prozatímního prefekta ve Strakově akademii, které, protekcí obou svých ochránců – Golla a Rezka, získal. To mu umožnilo, aby se věnoval své akademické dráze, po které od počátku studia toužil. Roku 1897 se habilitoval a začal vyučovat rakouské dějiny. Následně na návrh Golla byl Pekař jmenován spoluředitelem Historického semináře České univerzity. Pekař se také stává druhým redaktorem ČČH, který od roku 1916 sám řídil až do roku 1936. Snažil se také zabezpečit i mimočasopisecké publikační možnosti pro vědeckou školu. Proto v roce 1904 reorganizuje Historický klub, tedy spolek do té doby převážně studentský, který se tímto stává spolkem organizujícím především odborné pracovníky nebo zájemce o obor historie, přičemž studentstvo už není rozhodující činitel. Do čela spolku je postaven Josef Pekař. Klub přejal vydávání ČČH, rozšířeného o vydávání Bibliografie české historie, a řady základních děl české historické literatury. V letech 1909–10 byl děkanem FF UK, 1910–11 proděkanem, 1931–32 rektorem UK, 1932–33 prorektorem. Úcta, které požíval i za své politické názory, se projevila tím, že mu byla po Masarykově abdikaci nabídnuta kandidatura na úřad prezidenta. On však nabídku odmítl.

Názory a postoje

Pekař byl historikem politickým, tj. historikem, který zasahuje svým dílem přímo do vřavy politického života a poskytující argumentaci v jeho rozporech. Politicky stál na straně obhájců realistické politiky, bojoval i proti překrucování dějin česko-německých vztahů Th. Mommsenem. Na jeho projev odpověděl psanou brožurou - Čechové jako apoštolové barbarství, která byla přeložena do řady cizích jazyků. V této práci doložil význam české kultury pro Evropu. Postupně ale jeho živý politický zájem o události mizí a Pekař se uzavírá do vědecké práce. Zpočátku se řadí mezi stoupence českého realismu, ale později se od tohoto směru odklání a stává se historikem, v němž se pojí romantismus zájmu o národní dějiny s pozitivismem Gollovy školy. Po odloučení se od českého realismu se Pekař začal více věnovat Františku Palackému. Pekař nebyl spokojen s postavením, které měli Češi v rámci Rakouska - Uherska. Byl zastáncem myšlenky federálního státu. S Masarykem vedl spor o pojetí dějin. Základním principem Pekařova pojetí dějin byl princip, že historik má pochopit dobu z ní samé, má poznat a procítit jejího ducha. Dějepis dle něj měl mít základ vědecký, avšak přínos historika měl být v procítění a zobrazení dávné doby. Historie není suchá exaktní věda střízlivě pitvající látku, jako např. anatomie, ale je to věda zkoumající život konkrétních lidí. Proto taky historik nemůže zůstat chladně nezaujatým pozorovatelem - musí k minulosti a jejím postavám zaujímat svůj postoj. Pekař se rozcházel s dějinnou filozofií a výkladem dějin Palackého a Masaryka. Zpočátku Pekař považoval národní prvek za nosný a hybný faktor českých dějin, později mluvil o komplexnějším pojetí českých dějin - českou historii včlenil do širšího evropského kontextu. Masarykovy filozofické teze o českých dějinách odmítal. Pekař viděl větší složitost a relativnost historického dění.

Dílo

Pekařovo dílo můžeme rozdělit do několika tematických okruhů.

Dějiny cyrilometodějské: v tomto období zkoumá dobu velkomoravskou a především příchod Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Toto téma ho ale nezaujalo, proto se mu příliš nevěnoval.

Kristián a výklad starších českých dějin: v roce 1902 vydal Nejstarší kroniku českou (Ku kritice legend o sv. Ludmile a sv. Václavu), známé jako Kristiánova legenda. Ve své práci chtěl Pekař vyvrátit názor Dobnera a Dobrovského, že se jedná o falzum. Svým výzkumem dokázal, že se jedná o pravý rukopis z 10. stol., přesto byl podroben tvrdé kritice. I poté se zabýval svatováclavskou tematikou a věcmi s ní spojenými. Vydal studii Svatý Václav (Svatováclavský sborník). Ta je považovaná za jedno z nejdůležitějších děl. Pekař zde odmítá tvrzení, že sv. Václav smířil Čechy s římskou říší, čímž zabezpečil naši národní samostatnost. Pekař tvrdí, že jeho význam tkví v tom, že zintenzivněním křesťanského života v zemi pozvedl český národ v očích křesťanského Západu.

Jan Žižka a doba husitská: asi nejvýznamnějším dílem je kniha Žižka a jeho doba I-IV. Přínosem tohoto díla je vykreslení postavy Žižky. Pekař se přiklonil k pojetí Palackého, ale ne bez výhrad. Podle Pekaře byl vůdcem a hrdinou revoluce, ale zároveň vandalem. Byl především vojákem, který vše řešil agresivitou. Vyvrací tak mýtus o Žižkovi, Božím bojovníku. Podle Pekaře je husitství prvním krokem k pokroku, k zrození novodobého lidstva a jako takové nejslavnější období našich dějin. Dále přisuzuje husitství světodějný význam. Vidí ho jako předchůdce německé reformace. Jedná se o nejlepší dílo Pekaře, které hodnotí význam husitství po celé naše dějiny.

Sociální dějiny Českých zemí: jedná se o práce, které mají více přiblížit běžný život starších českých dějin, sledují poměry právní a společenské. Patří sem díla: O správním rozdělení země České do polovice 13. století, Ke sporu o zádruhu slovanskou, Kniha o Kosti, České katastrofy.

Bílá hora a doba pobělohorská: k této etapě se Pekař staví velmi kriticky. Čechům vytýká národní netečnost, pánům tvrdost jejich požadavků vůči poddanému lidu v době hospodářské tísně po třicetileté válce a jejich stoupající náboženský fanatismus. Na druhou stranu také hájí českou pobělohorskou společnost. Ukazuje, že noví vládcové nebyli zlí, že se sebevědomě stavěli na odpor proti požadavkům z Vídně. Pekař uznává, že došlo k určitému odnárodnění pobělohorské aristokracie. Individuální národní zájem byl brán jako něco protikulturního, ne-li barbarského. Pekař ukazuje, že při vší své loajálnosti ke dvoru neztratila aristokratická společnost vztah k půdě a bránila zdroje země. Nejvýznamnějším dílem týkající se této doby je Bílá Hora.

Literatura:

Kalista, Z., *Josef Pekař*, Praha 1994.